

**Bir Ben-Anlatısının Arkeolojisi:
Yenikapı Mevlevîhânesi Postnişîni Osmân Selâhaddîn
Dede'nin Sultan II. Abdülhamîd'den 'Afv-ı Hümâyûn
Niyaz Eden Mektubu**

BAHADIR YOLCU

Sabancı Üniversitesi, YL Öğrencisi.
(bahadir.yolcu@sabanciuniv.edu), ORCID: 0009-0005-2399-0494.

“ ” Yolcu, Bahadır. “Bir Ben-Anlatısının Arkeolojisi: Yenikapı Mevlevîhânesi Postnişîni Osmân Selâhaddîn Dede'nin Sultan II. Abdülhamîd'den 'Afv-ı Hümâyûn Niyaz Eden Mektubu.” *Zemin*, s. 5 (2023): 214-225.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8033602>.

On dokuzuncu yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet-tarikat ilişkilerinin serencamı bilhassa Türkçe akademik literatürde sıklıkla karşılaşılan romantik, bağlam-dirençli (*context-resistant*) ve tek yönlü hâkim paradigmanın muhkem sınırlarını aşındıracak düzeyde girift, karmaşık ve çok boyutludur. Sanılanın aksine, merkezkaç unsurların etkinliğini minimize ederek merkezîleşmiş bir modern Leviathan'a dönüşmekte olan devlet aygıtı ile bilumum sûfî mihraklar arasında zaman-üstü bir simbiyoz mevzubahis değildi. Daha ziyade, dönemin özgül ahkâm ve şerâiti fehvasınca merkezî hükûmetle karşılaşmalarda çıkar çatışmalarının tetiklediği sürtüşme, çekişme ve müzakereler peyda olurdu. Sûfilerin birer faal özne olarak arz-ı endâm eylediği böylesi tarihsel ânlar ne yazık ki ortodoks tarihyazımının analitik kadrajına pek girebilmiş sayılmaz. Oysa konjonktürel değişimlere hiç de başışık olmayan devlet-tarikat dinamizmi, sûfilerin devletle temas hâlinde sergilediği politik fâillik (*agency*) göz ardı edilmeksizin okunduğu takdirde hem devlet-merkezli yaklaşımın devleti ontolojik olarak verili bir töz (ve dolayısıyla onun çerperinde bulunan her unsuru birer ilinek) biçiminde sunan kusurları önemli ölçüde aşılmış hem de iktidar teknolojilerinin salt tepeden inmeci yöntemlerle topluma uygulanmadığı, bilakis bu gibi tedbirlere muarız reflekslerle mukabele edilebildiği gösterilmiş olur.

Mevlevî Şeyhi Osmân Selâhaddîn Dede'nin (ö. 1887) 28 Temmuz 1885 tarihinde II. Abdülhamîd'e (salt. 1876-1909) yazdığı mektup, ana hatlarını kabaca özetlediğim bu teorik çerçeveye mutabık niteliklerle bezelidir. Mektubun içeriğini masaya yatırmadan evvel bu mektubun içine doğduğu politik bağlamı aydınlatmak gayesiyle Şeyh Osmân ve Yenikapı Mevlevîhânesi hakkında bir parantez açmak elzemdir. Babası Abdülbâkî Nâsır Dede'nin vefatından (1821) on sene sonra 1831 senesi dolaylarında henüz on bir yaşındayken Yenikapı Mevlevîhânesi meşîhatine tayin edilen Osmân Efendi,¹ tarikatların görelî otomilerini devlet lehine giderek yitirdiği bir geçiş evresinde Mevlevîliğin bir "devlet müessesi"ne evrilmesinde² pay sahibi figürlerin başında geliyordu. III. Selim'in (salt. 1789-1807) zümre-i Bektâşiyân olarak anılan yeniçerilere karşı bir manevra olarak Mevlevîliğe temayül ve yatırımı II. Mahmûd (salt. 1808-1839) tarafından da benimsenmiş³ ve Yeniçeri Ocağı'nın 1826'daki ilgasının yanı

1 Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya* (İstanbul: Kitabevi, 2006), 5:240.

2 Alberto Ambrosio, *Dervişler* (İstanbul: Kabaıcı, 2012), 48.

3 Abdülbâkî Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik* (İstanbul: İnkılâp ve Aka, 1983), 271-72.

sıra Bektâşîliğin tasfiyesini takiben Mevlevîlik, Nakşibendîlik ile beraber tabiri caizse devletin resmî ideolojik aparatı hâline gelmiştir. Bu sürecin şüphesiz en çarpıcı tarafı, tarikatların formal bürokratizasyonunu bilhassa İstanbul'da mukim Mevlevîlerin desteklemesidir. 1866'da Meclis-i Meşâyih'in Şeyhülislâmlik'a bağlı bir denetim mekanizması olarak ihdas edilmesi,⁴ Foucaultcu anlamda iktidarın makro-fiziğinin, yani yönetimselliğin (*governmentality*) optik ve pratiklerinin genişletilmesinin şahikasıdır.⁵ Şeyh atamalarının devlet kontrolündeki bir karar merciine bağlanması dolayısıyla şeyhlik intikalini tarikat-îçi bir inisiyatif olmaktan çıkararak gelenekten radikal bir kopuşu simgeleyen Meclis-i Meşâyih'in ilk reisinin Osmân Selâhaddîn Dede olması tesadüf değildir. Çağdaş bir gözlemci olan İhtifalci Mehmed Ziya Bey'e (ö. 1930) göre, Osmân Selâhaddîn Dede'nin entelektüel donanımı, derin irfanı, fazileti ve keskin politik feraseti sayesinde Yenikapı Mevlevîhânesi Tanzimat ricali için bir toplanma mekânı ve hatta gayri resmî danışma meclisi hüviyetine bürünmüştür. Müdâvimler arasında Sadrazam Fuâd (ö. 1869) ve Âlî Paşalar (ö. 1871), Yûsuf Kâmil Paşa (ö. 1876), Şeyhülislâm Sa'deddîn Efendi (ö. 1866) ve Birinci Meşrutiyet'in başat figürlerinden Midhat Paşa (ö. 1884) gibi üst düzey devlet erkânı bulunuyordu.⁶ Şeyh Osmân'ın toplumsal nüfuz ve itibarı öylesine genişti ki kimi kurumlara yapılacak atamalar için kendisinin referansı dikkate alınmıyordu.⁷ Dahası, kendisinin toplumsal statüsü ve şöhretinden oldukça etkilenmiş gözükken Şehzade Abdülhamîd, Midhat Paşa'nın aracılığıyla Şeyh Osmân'la görüşmüş ve onun desteğini alarak tahta çıkmıştır.⁸

Ne var ki, adem-i merkezîyetçi (federalist) yönetim inancıyla maruf Midhat Paşa'nın akıbeti, on dokuzuncu asrın ilk üç çeyreğinde devletin koruyucu

4 Bilgin Aydın, "Osmanlı Devleti'nde Tekkeler Reformu ve Meclis-i Meşâyih'in Şeyhülislâmlik'a Bağlı Olarak Kuruluşu, Faaliyetleri ve Arşivi," *İstanbul Araştırmaları*, s. 7 (1998): 93-109.

5 Brian Silverstein, *Islam and Modernity in Turkey* (New York: Palgrave Macmillan, 2011), 67.

6 Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi* (İstanbul: Tercüman Gazetesi, 1970), 182-83.

7 Sözgelimi, Fatih Nûmûne Mektebi'ne yapılacak bir öğretmen ataması hakkında kendisine husûsî bir geribildirimde bulunulmuştur. Bkz. MF.İBT, 10/113 29 Cumâde'l-ülâ [1]294 (11 Haziran 1877).

8 Mehmed Ziya'ya göre, II. Abdülhamîd ve Şeyh Osmân arasındaki müzakereler farklı mekânlarda birkaç defa yürütülmüştür. Hatta, Kânûn-ı Esâsî'nin katî sûrette ilan edileceğini beyan eden bir metin müstakbel sultan tarafından Şeyh Efendi'ye teslim edilmiştir. Bununla beraber, V. Murâd'ın hal fetvası Abdülhamîd'in kılıç kuşanma merasimi esnasında gecikince, Şeyh Osmân inisiyatif olarak "İçtima-ı ümmet fetva değil midir?" demiş ve hâzirünün II. Abdülhamîd'e biat etmesini sağlamıştır. Bkz. Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, 184-85. Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, 272.

kanatları altında varlık gösteren Mevlevîlerin kaderini dramatik biçimde değiştirmiştir. Mevlevîliğin himaye edilen tarikat niteliğindeki konumu Abdülhamîd rejimi sırasında tedricen dejenere olur. Osmân Selâhaddîn Dede 1880 yılında Meclis-i Meşâyih riyasetinden azledilir ve yerine Celvetî şeyhi Rûşen Efendi (ö. 1891) tayin edilir.⁹ Yenikapı Mevlevîhânesi hafiyeler aracılığıyla sistematik teftişe tâbi tutulur. Şeyh Osmân'ı tahkik üzere husûsî bir komisyon teşkil edilir ve bu komisyonca tertip edilen mazbataya göre Şeyh Osmân "kötülüğün kaynağı"dır.¹⁰ Benzer şekilde, Konya Mevlânâ Dergâhı da Ali Surûrî (ö. 1890) ve Avlonyalı Ferîd Paşalar (ö. 1914) gibi Konya vâlilerinin marifetiyle baskıya maruz bırakılır.¹¹ Abdülhamit Kırmızı'nın haklı olarak belirttiği üzere, Çelebi Efendi'nin Abdülhamîd'in vâlileriyle didişmesinin ardında yatan en temel sebep, Mevlevî muhibbi olarak bilinen veliaht Reşâd Efendi'nin sultanda yarattığı endişe ve kaygı bozukluğudur.¹²

İşte, Osmân Selâhaddîn Dede'nin sultana yazdığı mektup, politik rüzgârın Mevlevîler aleyhine estiği buhranlı bir zaman diliminde Yıldız'la kopan bağları tamir etmeye yönelik statükocu bir girişimin ürünüdür. Görece uzun bu mektupta göze ilk çarpan, Şeyh Osmân'ın hayli romantik, sofistike ve mutantan dilidir. Bu hâliyle mektup, şeyhin oldukça zengin entelektüel birikiminin yansıdığı bir ayna mesabesinde. *Kur'ân-ı Kerîm*'den ayetlerin ve Farsça beyitlerin eşlik ettiği methiyeler ve tazimlerin arasında sarayla ilişkilerin nasıl raydan çıktığına ilişkin ayrıntılar yer alır. Şeyh Osmân sarayda *Mesnevî-i Şerîf* dersleri verdiği esnada niçin uzlete çekilmeye mecbur bırakıldığını izah ederken kendisiyle rekabet halindeki kimi çıkar gruplarının yaydığı haksız dedikodulara işaret eder. Sultanın yüreğinde şüphe tohumları eken bu dedikoduların iftiradan ibaret olduğunu yeminler ederek ifade eden Şeyh Osmân, Abdülhamîd'in tahta çıkışı sırasında layık görüldüğü iltifât-ı seniyyeye atıf yaparak zımnen kendisinin bu süreçte oynadığı kilit rolü anımsatır. Saraydan tard edilmesinin ardından iki senedir dûçâr olduğu korkunç hastalığı bilhassa vurgulayan Şeyh Osmân'ın bu nedenle bir önceki sene sultanın cülusunun sene-i devriyesi münasebetiyle

9 Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler* (İstanbul: Dergâh, 2019), 238.

10 "Re'y-i bendegânem Şeyh 'Osmân mazanne-i sî' ve menba'-ı sî' olmak i'tikâdındayım." Y.EE, 75/15 3 Cemâziye'l-evvel [1]295 (5 Mayıs 1878).

11 Abdülhamit Kırmızı, *Avlonyalı Ferîd Paşa* (İstanbul: Klasik, 2014), 136-37.

12 Abdülhamit Kırmızı, *Abdülhamid'in Valileri* (İstanbul: Klasik, 2016), 194.

düzenlenen merasime şahsen katılamayıp kendisini temsilen oğlu Kemâleddîn Efendi'yi gönderdiğini yine kendisi tarafından kaleme alınan bir başka vesika sayesinde biliyoruz.¹³ Sultanın gözünden düşmüş olmak dolayısıyla neredeyse helâk derekesine geldiğini ve aklının tarumar olduğunu belirten Şeyh Osmân, ısrarla sultan hilafında herhangi bir eylemde bulunamayacağını altını çizerek ve “afv ü ihsân-ı şehinşâhîleri”ni niyaz ederek mektubu sonlandırır.

Bu mektup II. Abdülhamîd tarafından okundu mu? Okunmuş olabileceğini bir tarihçi naifliğiyle tahayyül etsek bile mektubun amacına ulaşamadığını müteakip olaylar silsilesinin gitgide kötürümleşen bir gelişim çizgisi izlemesinden hareketle iddia edebiliriz. Osmân Selâhaddîn Dede'nin 1887'deki vefatının ardından Yenikapı Mevlevîhânesi meşîhatine oğlu Celâleddîn Dede (ö. 1908) geçmiş fakat tekke hafiyeler tarafından denetim ve gözetim altında tutulmaya devam etmiştir.¹⁴ Şeyh Celâl babasına nispetle daha az politik bir şahsiyet değildi. Abdülhamîd rejimine muhalefet kendisinin *habitus*'unda hanidir yankı bulmuştu. Bu karşıt yönelim, şüphesiz istisnai bir motivasyonun çıktısı değildi. Daha çok, filizlenmekte olan rejim karşıtı hareketin sağlam ve dinî unsurların katılımını da içerecek düzeyde kuşatıcı bir toplumsal zemin oluşturma gayretleriyle keşişiyordu. Jön Türkler'in Paris'te yayınlanan organları Yenikapı Mevlevîhânesi'nde okunuyor ve tartışılıyordu. Dahası, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İstanbul şubesi mensubu Bedevî şeyhi Nâilî Efendi (ö. 1908) vasıtasıyla Şeyh Celâl, veliaht Reşâd Efendi'yi tahta çıkarmayı amaçlayan darbe planında işbirliği yapmaya bile davet edilmişti.¹⁵ Mehmed Ziya'ya göre bu, Mevlevîlerin hürriyete olan düşkünlüğü'nün bir kanıtıydı. Veliaht Reşâd Efendi'yi Beşiktaş'tan İstanbul'a sevk etmenin lojistik detayları tekkede müzakere edilmiş fakat Şeyh Celâl böylesine tehlikeli bir manevranın yıkıcı etkilerinden dem vurarak darbeye dahil olmaktan imtina etmiştir.¹⁶ Mâmâfih, otokratik rejimin baskı çemberi Yenikapı Mevlevîhânesi ile mahdut değildi. Sözgelimi, İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti mensuplarının desteğiyle Konya Mevlânâ Dergâhı'na postnişîn olarak atanacak olan Veled Çelebi [İzbudak] (ö. 1953) *Mektep* dergisinde yayınlanan

13 Y.EE, 14/43 21 Rebülevvel 1302 (30 Aralık 1884).

14 Y.PRK.ZB, 9/72 23 Kânûn-ı sâni 1307 (4 Şubat 1892). Y.PRK.ZB, 8/87 12 Şa'bân 1308 (23 Mart 1891).

15 Sükrü Hanoğlu, *The Young Turks in Opposition* (Oxford: Oxford University Press, 1995), 54.

16 Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, 205.

bir şiirinde geçen 'hutbe' ve 'reşâd' gibi kavramlar dolayısıyla sorgulanmıştır.¹⁷ Tâhirü'l-Mevlevî'nin (ö. 1951) *Resimli Gazete*'si de Mevlevîlerin sözümona rejim aleyhtarlığı paydasında birleşmesi için kurulan bir komitenin varlığını imâ eden asılsız bir jurnal dolayısıyla henüz ilk sayısının dumanı tüterken kapatılmıştır.¹⁸ Açık sözlü ve anti-konformist bir şahsiyet olan Tâhirü'l-Mevlevî, buna istinaden istibdada ateş püskürürken tıpkı Mehmed Ziya gibi Mevlevîlerin öteden beri hürriyet sevdalısı (*âşık-ı âzâdegi*) olduğunu vurgulamaktan çekinmemiştir.¹⁹

Sözün özü, modern devlet formasyonuna tanıklık eden Osmanlı on dokuzuncu asrında Mevlevîler, ilkin iktidar aygıtıyla müttefik biçimde sergilediği politik failliği asrın son çeyreğinde muhalif cenahta yeniden üretmiştir. Osmân Selâhaddin Dede'nin mektubu bu bağlamda, statükoya tutunmaya müheyya son bir gayretkeşlik örneği olarak okunabilir. Bu girişim başarısızlıkla sonuçlanınca, Mevlevîlerin hepsinde olmasa bile önemli bir kesiminde rejim aleyhtarlığı momentum kazanmış ve hürriyet iptilâsı gibi anakronik ve fakat zamanın ruhuna ziyadesiyle münasip iddialar seslendirilir olmuştur.

¹⁷ A. Cahid Haksever, *Modernleşme Sürecinde Mevlevîler ve Jön Türkler* (İstanbul: H Yayınları, 2009), 93. Ayrıca bkz. Veled Çelebi İzbudak, *Tekmeden Meclise*, haz. Yakup Şafak ve Yusuf Öz (İstanbul: Timaş, 2009).

¹⁸ Tâhirü'l-Mevlevî, *Yenikapı Mevlevihânesi Postnişini Şeyh Celâleddin Efendi* (İstanbul: İFAV, 2013), 5-6.

¹⁹ *Yenikapı Mevlevihânesi Postnişini Şeyh Celâleddin Efendi*, 29.

Y.EE. 14/130

[1b] ‘Atebe-i felek-mertebe-i cenâb-ı hilâfet-penâhîlerine ma‘rûz-ı ahkar-ı dervîşânedir ki,

Cenâb-ı mün‘im-i mutlak Kâsım-ı ni‘am-ı hakk ilâ kâtibe-i mâ-halak olan Habîb-i ekrem ve nebî-i muhteremî hürmetine şevketlü, mehâbetlü, ‘azâmetlü, kudretlü, cemî‘ enâma merhametlü kutb-ı ‘arş-ı hilâfet ve şems-i tâbân, burc-ı şevket-cemşîd, semâ-i re‘fet ü merhamet, velîni‘met-i bî-minnetimiz, sermâye-i ‘izz ü mefharetimiz, muktedâ-yı sâhib-i basîretimiz, pâdişâhımız efendimiz hazretlerini ilâ-âhirü’d-devrân ve medîdü’d-dühûr ve ‘l-‘ezmân tırâzende-i serîr-i şevket-mâsir-i hilâfet ve pîrâye-i bahşâ-yı erîke-i berîke-i imâmet eyleyüp kemâl-i tendürüstî ve ‘âfiyetle mesrûr ve kâmurân ve envâ‘-ı fevz ü nusret ü celâletle hükümrân ve vefîre-i haşmet ü şân ile fermân-fermâ-yı zîr ü destân buyursun âmin. Kâ‘il-i kerîme-i “ve-in te‘uddü ni‘metallâhi lâ tuhsûhâ”²⁰ olan mün‘im-i bî-‘illet celleşânühü hazretlerinin zât-ı ma‘delet-simât-ı şehinşâhîlerini pîrâye-i serîr-i hilâfet-i kübrâ ve vücûd-ı mes‘adet-endûd-ı pâdişâhîlerini zîb-i hil‘at-i imâmet-i ‘uzmâ buyurmuş olması millet-i beyzâ-yı İslâmiye hakkında ni‘am-ı lâ-yuhsâ-yı ilâhiyesi cümlesinden bir ni‘met-i celîle ve bir ‘inâyet-i ‘azîme-i ezeliye-i samedâniyesi olup bu ni‘met-i celîlenin teşekkür ve mahmedeti efrâd-ı millet-i İslâmiyeye ve belki kâtibe-i ra‘iyet ve zîr-i destâne vâcib-i mahz ve farz-ı ‘ayn bulunup bunun li-hakkın îfâsı taht-ı hîta-i imkânda olmadığı ‘ukûl-ı selîme ve idrâk-i sahîha ashâbı ‘indinde müselleme ve erbâb-ı iz‘ân ve dirâyete bir emr-i celî ve vâzılı olup ve bâ-vücûd bu ‘abd-i dâ‘î-i ahkar ve kemterleri ibtidâ-yı cülûs-ı hümayûn-ı meyâmin-makrûn-ı şehinşâhîlerinde nâil olmuş olduğum iltifâtât-ı seniyye ve te‘attufât-ı celîle-i bigâye hakk-ı nâ-ehakk ‘abidânemde bir ni‘met ü şeref-i hasîsa ve bir menkabet-i mümtâze olmağla edâ-yı farîza-i teşekkür ve mahmedetde ‘acz ve ‘adem-i iktidâr-ı dervîşânem derkâr olmağla ve li‘l-‘abd-i i‘tirâfî‘l-kusûr fe-innemâ “eş-şükürü ‘alâ mâ-yelîku bihi cemâl”²¹ manzûmesi ve rûz-i bân-ı inşâd ile i‘tirâf-ı ‘acz ü kusûr ve min gayri haddin huzûr-ı kerâmet-mevfûr-ı cenâb-ı mülûkânelerinde takrîr-i kitâb-ı *Mesnevî-i şerîf* etmek üzere mülâzım-ı ‘atebe-i felek-mertebe-i mülûkâneleri olmaklığım hakkında şeref-sâdır olan emr ü irâde-i hazret-i şehriyârîlerinin infâzına sarf-ı mesâ‘î ve

20 Kur‘ân-ı Kerîm 16 (Nahl): 18‘den mealen “Allah‘ın nimetlerini saymaya kalksanız başa çıkamazsınız.” <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nahl-suresi/1918/17-19-ayet-tefsiri> (erişim 11.06.2023).

21 “Şükür, güzelliğin kendisine yakıştığı Allah‘adır” anlamındaki manzume.

عنه فقلت حرة بجا بخله فاني بدينه مريض اخر و ريشه نادر
 جاني نعم مطلق باسم نعم حتى اني قاطبة ما خلق اولك جيب اكرم وني محسنة حرة شريفة محتسب عظمه قدره
 جميع انا مرامه قطه عرش خلافت وشمس بجان ربح شوکت جسد ساد رفت ورحمت وولفت بمتبر سر باه عز و تقوى
 مقدامي صاحب بصيرت فرمايش بهر انبیر حضرتي الی آخر الاول و مدعی الدیور والاربا طراذله سر بر شوکت صیر خلافت
 و پیرایه شریکه اریکه بر که امانت محبوب کمال تدرستی و عاقبت سرور و کامران و انواع فوز نصرت و جلاله حکم
 و وزیر خشت و شان نو فرمان فرمای زبر سکن بود سبب این . قابل کبر و ان صد و انچه که لاکصد اولک منعم
 بیعت جل شانه حضرت نیک و ان مصلحت شرف بیعتی پیرایه سر بر خلافت کبر و وجود سعادت اندر
 پادشاه عبدجباری عظیم امانت عظمی پریش اوسى ملک بقا اسلام حقه نعم لایحه الیه جسد سکن بیعت صید
 و بر خاست عظیمه ازله سعادت سید اولوب رفتن حیدر نیک و محمدی افزا ملت سیدیم و کعبه قاطبه رحمت
 و بر خاست عظیمه ازله سعادت سید اولوب رفتن حیدر نیک و محمدی افزا ملت سیدیم و کعبه قاطبه رحمت
 وزیر ارستانه واجب محض و فرض عین اولوب برکت کجی انچه شرف حیطه امکانه آید بیعت عظیمه و ارادت
 صید عظیمه عظیمه سلم و ارباب ازله و در تیره بر چه و واضح اولوب و با وجود عظیمه و با وجود کترای اندامی جلد سر
 چارون جاسم اولک شهنشاه بپوزده ناس اولش اولیم انفا تاتینه و خطفات عظیمه بیعتی حق انا حق عظیمه زنده
 بر خاست بر شرف خضیه و بر خاست حمره اوله اداى فرضه نکر محمدیه محمد اعلم انقدر اولک نام و کارد لغت
 و سعادت اعتراف القصور فان . لشکر علی ما بین جمالی . منظومه و در دیوانت و اید اعتراف عجم و تصور و من فرجه
 حضور کرامت و جاب ملکانه زنده تقریر کنایه شریف انچه اوزره علامه عزه فکرت حریه ملک کزای المغانم
 حقه شرفه در اولک امر و اراض حرت شهر با بر انفا زینه صرف شریک و ایتام اید اداى فرضه سبکی انچه اید
 عظمی مقرب بارگاه عدالتیه حضرت خدایتا بسببک بعضی حق در اولک نه رفایه نایم و بعضی نیک حقی که اید
 مملکت مجبور لری خانه اولک فرشت با نه زدن انلاف اولک زنده استماله و حالت انچه ایتام حق بعضی اید و ان
 شهر ببری بیان حال و انچه انچه اید بر حال اید و عدلیه ایش خوف و خست اید و در وقت
 صورت اولک و سعادت و مصلحت و خلافت و رحمت خانیه ولى التیکه تریجی اجتهاد و بر صورت حاشی
 و عار الا بطور الیه سبب کلا سید حال و عدت و رحمت خانیه ولى التیکه تریجی اجتهاد و بر صورت حاشی
 انچه اس اب در و صل چون سینه . حرت لملمی زفر شوکت انکم کثرت . بیت صابى اش توحه آداب مرعیه
 صوری حق اولک حضرت خدایتا بپوزده اجرا و مصلحتی حالک بدت انچه اید مرام اولک حاشی با نه زنده و دعوات
 خانا بیه اشتغال و اولک اینه فرضه سعادت مخصوصه عزم و نیت اولک حاشی با نه زنده و دعوات
 بیج و پرسی نماید و عزم و نیت اولک حاشی با نه زنده و دعوات بیج و پرسی نماید و عزم و نیت اولک حاشی با نه زنده و دعوات
 سید ببری اشتغال سعادت تصدیق و اعتبارت انچه اید و بر اشتغال اولیم حاشی با نه زنده و دعوات

Y.EE. 14/130 1b.

ihtimâm ile edâ-yı farîza-i bendegî etmekte idiysem de ‘uzmâ-yı makarbân-ı bârgâh-ı ‘adâlet-penâh-ı hazret-i hilâfet-penâhîlerinden ba‘zıları hakk-ı dervîşânemde rekâbete kıyâm ve ba‘zılarının dahi hakk-ı kemterânemde muhâlasa-i mec‘ûleleri fâsîd olarak kurb-ı şâhânelerinden ezlâk-ı dervîşâneme ihtimâmları ve hâmet-encâmı ifhâm hattâ ba‘zı asdikâ-yı kurenâ-yı şehriyârîlerine beyân-ı hâl ve ifâde-i encâm olunmuş idiyse de bu hâl-i ‘abd-i dâ‘îlerine îrâs-ı havf ü haşyet edüp ve rukabâlarından sûret-i dostâne ve mu‘âmelât-ı ihlâskârânelerinden telakkî olan kelimât dahi ihâfe ve teşdîd-i bîm ü hirâs etmiş olduğundan “du‘â’î’l-mer’i bi-zahri’l-gaybi müstecâb”²² kelâmıyla ‘âmil ve hizmet-i da‘vât gâ’ibe-i veliyyü’n-ni‘amîlerini tercîh-i içtîhâd ve birer sûret-i “*Âşık ez-pâs-ı edeb der-vasl hicrân mîkeşed / hasret-i tûtî zi-kurb-i şekeristân kem neşed*”²³ beyt-i Sâ’ibî işaretince âdâb-ı mer’iyye-i sûfiyyeyi hakk-ı vâlâ-yı hazret-i hilâfet-penâhîlerinde icrâ ve muktezâ-yı hâlden bilerek iltizâm-ı ‘uzletle hakk-ı şâhânelerinde da‘vât-ı gâ’ibâneye iştigâl ve muvâzabetle ifâsî farîza-i ‘ubûdiyet-i mahsûsaya ‘azm ü niyet edilmiş ve lisân-ı ‘anâdilinden telakkî olunan tahvîfât ve bîm ü hirâs te’yîd ve ‘azm ü niyet-i dervîşânemi tasdîk ve kalb-i ahkarânemi tekdîr ve taziyâk edip me’yûsen gâ’ibâne-i da‘vât-ı şehriyârîlerine iştigâl sûreti tasvîb ve ihtiyâr-ı ‘uzlet olunmuş ve iki seneden beru mübtelâsı olduğum ‘ilel-i şedîdeden esîr-i firâş [2a] hasta olduğum cihetle bu ‘uzlet dahi ‘uzlet-i zarûrî olmuş ve bu hâl ile berâber edâ-yı farîza-i mahsûsa-i dâ’iyânemden gaflet olunmadığına ‘âlimu’s-sırrı ve’l-hafiyât ‘alîm ve dânavêş-i mâhir olup o esnâda ba‘zı vesîle ile hâşâ sümme hâşâ hakk-ı hilâfet-penâhîlerinde vücûhla lâyıık u sezâvâr ve şer‘an ve edeben câ’iz olmayıp hilâf-ı rızâ-yı Hazret-i Perverdigâr ba‘zı mu‘âmelât u tefevvühâta cür‘et ü cesâret-i ahkarânem sem‘i-i hümâyûn-ı mes‘âdet-makrûn-ı hazret-i mülûkânelerine ilkâ olunarak hakk-ı bendegânemde mübârek ve mes‘ûd kalb-i selâmet edeb-i şâhânelerine şüphe ilkâ edilmiş olduğu sâmi‘â-ı bendegânemi zahm-dâr ve dil-i ‘abîdânemi mecrûh ve bîmâr edip dereke-i helâka resîde ve hûş u ‘aklîm târumâr olmak derecesine varmış ve isnâdât-ı vâkı‘a vallâhü’l-‘azîm ve

22 “Birinîn gıyaben yaptığı dua müstecaptır” anlamına gelir. “Bir müslümanın, müslüman kardeşinin gıyabında yaptığı dua makbuldür” mealindeki hadis-i şerife telmihtir.

23 Sâ’ibî Tebrîzî’nin “Âşık mahcubiyetinden dolayı vuslatta bile hicrân çekiyor / Zira tûtînin hasreti şekeristana (şekerci dükkânına) yakın iken bile azalmaz” anlamına gelebilen bir beyti. Söz konusu beytin bulunduğu gazel için bkz. <https://ganjoor.net/saeb/divan-saeb/ghazalkasa/sh2436> (erişim 11.06.2023).

Hüdâ-yı lem-yezel hakkı-çün hakk-ı kemterânemde mahz-ı bühtân ve iftirâ olup “vallâhü ‘alâ mâ nekûlü vekîl”²⁴ bu misillü ma’siyetden dünyâ ve âhiretde tebri’e-i zimmet-i kemterâneme vekâlet-i ilâhiye kefil olup her hâl ü şânda ulu’l-emre itâ’at ve umûrunu hazret-i peygambere imtisâl ve mütâbe’atle mükellef olup ol hazret-i ‘aleyhi’s-salât-ı Rabb-i ‘izzetin “lâ tesubbu’s-sultâne fe innehum fey’ullâhi fi ‘arzihî”²⁵ ve “lâ teşgilû kulûbekum li-sebebi’l-mülûki ve lâkin takarrabû ilallâhi bi’d-du’â lehüm”²⁶ kelâm-ı hakîkati’t-tâm-ı Nebeviyeleriyle ‘âmmeten mülûk ü selâtîn-i ‘alilerinde akvâl-ı esâ’et iştimâlden ve kulûbu haklarında sû’-i efkâr ile işgâlden nâhî ve da’vât-ı hayriyeleri vesîle-i tekarrub-ı İlâhî olduğunu beyân ve kurb-ı ilâhiyeye müsâra’atî âmîr olup ‘umûm-ı mülûk ü selâtîn hakkında emir böyle iken hulefâ-yı fihâm zevi’l-ihtirâm haklarında ne merkezde olması lâzım geleceği ‘ind-i erbâb-ı ma’rifetde zâhir ve bedîdâr bulunmuş ve hakk-ı hilâfet-penâhîlerinde ‘adem-i ri’âyet ve irtikâb-ı tefevvühât ve sû’-i efkâr suht-ı ilâhî ve kahr u gazab-ı Rabbânîyi câlib ve müstelzim olmağla ‘abd-i ahkarlarımın bu zenb ve ma’siyeti irtikâba ‘adem-i mücâseretim kalb-i ilhâm edeb-i imâmet-penâhîlerinin şehâdetiyle müsbet ve berâ’et-i zimmet ve a’yânem kasemübillâh ile mü’ekked olup ancak pîş-vâ-yı tarîkatim hazret-i Mevlânâ (kuddise sırrahu’l-‘alâ) efendimizin “*yekî lahza ez û dûrî ne-şâyed / ki ez dûrî harâbîhâ fezâyed / beher hâlî ki bâşî pîş-i û bâş / ki ez nezâk-bûden mihr zâyed*”²⁷ kıt’a-i hikmet lem’asıyla âmîl olmayıp da an zahrü’l-gayb da’vât-ı hayriye-i veliyyü’n-ni’amîleriyle iştigâli tercîh husûsunda olan içtihad-ı bendegânemde hatâ-yı ‘âcizânem nümâyân bulunmuş ve da’vâ-yı berâ’et-i zimmet ise mahall-i âdâb-ı ‘ubûdiyet olmağla i’tirâf-ı hatâ ile ‘afv ü ihsân-ı hüdâvendigârielerini istirhâma cesâret olunmuşdur. “İnnemâ muğîsî ve gâbet maksadî / ve surûrî mine’z-zamânî rızâkâ”²⁸ mazmûnunca maksad-ı aslî afv ü ihsân-ı

24 Kur’ân-ı Kerîm 28 (Kasas): 28’den mealen “Allah, söylediklerimize şahittir.” <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Kasas-suresi/3277/25-28-ayet-tefsiri> (erişim 11.06.2023).

25 “Sultanı tahkir etmeyiniz, onlar Allah’ın yeryüzündeki gölgesidir” mealindeki hadis-i şerif.

26 “Kalplerinizi sultanların yaptıklarıyla meşgul etmeyin, onlara dua ederek Allah’a yaklaşım” mealindeki hadis-i şerif.

27 “Ondan bir lahza uzak kalmak yakışık olmaz / Zira uzaklıktan dolayı harâplıklar çoğalır / Her halükârda onun yanında ol / Zira yakın olmaktan dolayı muhabbet artar.” *Silsiletü’z-Zeheb: Silsile-i Sâdât-ı Nakşibendiyye* (İstanbul: Fazilet Neşriyat, 2016), 337.

28 “Ben istekleri olmamış ve bu zamanda yegâne isteği senin rızan olan biriyim. Benim yardımcım sensin” anlamına gelen manzume. Beyit Cenâb-ı Hakk’a hitap eder görünse de Şeyh Efendi Sultan Abdülhamîd’e kinaye ediyor.

şehinşâhîleriyle hakk-ı nâçizânemde rızâ-yı celîl-i hazret-i mülûkânelerinin ibzâl ü ihsâmı ve hakk-ı ahkar-ı dâ'iyânemde kezm ü afv-ı hüdvâvendîleri râyegân ve rızâ-yı meyâmen iktizâ-yı şehriyârîleri bi-dirîğ ü şâyân buyrulmak niyâz ü istirhâmı ma'rızında işbu 'arz-ı hâl-i zarrâ-i şemâ'il-i bendegânemin takdîmine min gayri haddin cesâret kılınmış olduğu muhât-ı 'ilm-i kâ'inât-ârâ-yı hazret-i şehinşâhîleri buyruldukda ol bâbda ve kâffe-i ahvâlde emr ü fermân ve eltâf-ı bî-pâyân devletlü 'inâyetlü 'azametlü kudretlü kerâmetlü velîni'met-i bî-minnetimiz efendimiz hazretlerindir.

fi 15 Şevvâl sene [1]302 el-'Abdi'd-dâ'î hâdim-i Mevlevîhâne-i Bâb-ı Cedîd
fi 16 Temmuz sene [1]301 (28 Temmuz 1885) Şeyh 'Osmân Selâhaddîn el-Mevlevî

